

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเรื่อง “ภูมิปัญญาการทำ และการอนุรักษ์น้ำบาดาล ของกลุ่มชาวบ้าน หมู่ 1 ตำบลปะเสยะว อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี” โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา วิธีการทำน้ำบาดาล ภูมิปัญญาการทำน้ำบาดาล ตลอดจนเพื่อศึกษาปัจจัยที่เป็นปัญหา อุปสรรค รวมทั้งแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค ในการทำและการจำหน่ายน้ำบาดาล ของกลุ่มชาวบ้าน หมู่ 1 ตำบลปะเสยะว อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากตำรา เอกสาร วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย และกำหนดรูปแบบของการวิจัยโดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยดังนี้

1.1 การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) เป็นการรวบรวมข้อมูลและการค้นคว้าจากเอกสารได้แก่

1.1.1 เอกสาร ตำรา บทความ วารสาร หรือ เอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น การสืบสานวัฒนธรรม การอนุรักษ์ ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาไทย ประเพณีชุมชนที่ทำการศึกษา ภูมิปัญญาการทำและการอนุรักษ์น้ำบาดาล

1.1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยศึกษาจากวิทยานิพนธ์ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านในการทำน้ำบาดาล การประกอบอาชีพการทำน้ำบาดาล การแปรรูปผลิตภัณฑ์อื่นๆ จากปลาทะเล เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานที่จะช่วยในการกำหนดกรอบความคิดในการศึกษาและใช้ประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์

1.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In – depth Interview) โดยทำการสัมภาษณ์ผู้ทำน้ำบาดาล 5 ราย ผู้เกี่ยวข้องกับการจำหน่าย 5 ราย ประชาชนผู้ซื้อ 5 ราย พาณิชย์จังหวัดหรือหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการทำและจำหน่าย 5 ราย รวม 20 ราย การสัมภาษณ์

(Interview) เป็นการสัมภาษณ์โดยผู้เก็บข้อมูล หรือผู้สัมภาษณ์จะต้องพูดคุย ชักถาม หรือสนทนากับผู้ตอบหรือผู้ให้ข้อมูลตามข้อคำถามที่กำหนดไว้ในการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์เจาะลึก ทั้งแบบที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview)

1.3 การสังเกต (Observation) เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้รวบรวมข้อมูลจะเข้าไปทำการสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้แบบสังเกตที่กำหนดขึ้น เพื่อแสวงหาความรู้หรือข้อมูลที่จะใช้ในการวิจัยโดยตรง ซึ่งเป็นวิธีการที่ผู้สังเกตได้สัมผัสกับสิ่งที่ต้องการรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกต จะทำให้มีโอกาสได้ข้อมูลที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงมากขึ้น โดยใช้ประสบการณ์ของผู้สังเกตเข้าช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลทำให้มีความแม่นยำและถูกต้องมากขึ้น

1.4 การสำรวจชุมชน เป็นการสำรวจเฉพาะเจาะจงเพื่อให้ได้ข้อมูลของชุมชนที่เป็นชุมชนเป้าหมาย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในด้านต่างๆ เช่นการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน เพื่อช่วยในการอธิบายทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยมีรายละเอียดในการสำรวจชุมชนดังนี้

1.4.1 ลักษณะของประวัติข้อมูลชุมชน (Community profile)

- 1) ชื่อชุมชน
- 2) ตำบล
- 3) อำเภอ
- 4) ผู้ใหญ่บ้าน
- 5) ประวัติความเป็นมา

1.4.2 ลักษณะทั่วไปของตำบล

- 1) ที่ตั้งของตำบล
- 2) รายได้ประชากร

1.4.3 ลักษณะภูมิประเทศ

- 1) ขนาด
- 2) ประชากร
- 3) ลักษณะสำคัญ
- 4) แบบแผนทางเศรษฐกิจ
- 5) ระบบคมนาคม

1.4.4 แบบแผนการประกอบอาชีพ และฤดูกาล

- 1) ลักษณะที่ดิน

- 2) อากาศ
- 3) ฤดูกาล
- 4) พืชผล
- 5) วิธีการทำการประมง

1.4.5 ลักษณะชุมชน

1.4.6 ข้อมูลเกี่ยวกับ

- 1) กลุ่มชาติพันธุ์
- 2) วัฒนธรรม
- 3) ศาสนา

1.4.7 ลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจ

- 1) แบบแผนอาชีพ
- 2) แหล่งที่มาของรายได้
- 3) การตลาด
- 4) รายจ่าย
- 5) คุลรายรับรายจ่าย

1.4.8 สถานการณ์สิ่งแวดล้อม

- 1) น้ำดื่ม น้ำใช้
- 2) แหล่งน้ำ
- 3) ส้วม
- 4) การกำจัดขยะ

1.4.9 สภาวะทางสุขภาพ

- 1) ปัญหาสุขภาพที่สำคัญ โรค การให้ภูมิคุ้มกันโรค
- 2) การป้องกันและควบคุมโรค

1.4.10 ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มอาชีพ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ การทำนํ้าบด ซึ่งเป็นประชากรในพื้นที่หมู่ 1 ตำบลปะเสยะวอ อำเภอสาขบุรี จังหวัดปัตตานี

2.1.2 ผู้ทำนํ้าบด ในหมู่ 1 ตำบลปะเสยะวอ อำเภอสาขบุรี จังหวัดปัตตานี จำนวน 5 ราย

2.1.2 ผู้เกี่ยวข้องกับการจำหน่ายนํ้าบด จำนวน 5 ราย

2.1.3 ประชาชนผู้ซื้อ จำนวน 5 ราย

2.1.4 พาณิชย์จังหวัดหรือหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการทำและจำหน่าย จำนวน 5 ราย รวมทั้งสิ้น 20 ราย

2.2 กลุ่มตัวอย่าง การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง และคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่ม

2.2.1 ผู้ทำนํ้าบด จะต้องเป็นชาวบ้าน หรือกลุ่มชาวบ้าน ผู้ทำนํ้าบด ที่อาศัยอยู่ในชุมชน หมู่ 1 ตำบลปะเสยะวอ อำเภอสาขบุรี จังหวัดปัตตานี ซึ่งสามารถให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำนํ้าบด การคัดเลือกวัตถุประสงค์ต่างๆ

2.2.2 ผู้เกี่ยวข้องกับการจำหน่ายนํ้าบด โดยเน้นที่ผู้เกี่ยวข้องกับการจำหน่ายนํ้าบด คือเป็นผู้ที่นำนํ้าบดที่ผลิตได้ในพื้นที่หมู่ 1 ตำบลปะเสยะวอ อำเภอสาขบุรี จังหวัดปัตตานี ไปจำหน่าย ทั้งแบบปลีกและส่ง หรือตามตลาดนัดต่างๆ

2.2.3 ประชาชนผู้ซื้อ โดยเน้นที่กลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้ซื้อโดยตรง ทั้งที่เป็นผู้ซื้อเพื่อนำไปบริโภคในครัวเรือน เป็นของฝาก หรือนำไปจำหน่ายต่อไป ทั้งในและต่างประเทศ

2.2.4 พาณิชย์จังหวัดหรือหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการทำและจำหน่ายเป็นเจ้าหน้าที่ ที่ทำงานอยู่ในสำนักงานพาณิชย์จังหวัดปัตตานี หรือเป็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการทำและการจำหน่ายนํ้าบด และในส่วนของภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ตัวแทนจำหน่ายหรือพ่อค้าคนกลางที่ จัดหาวัตถุดิบ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำนํ้าบด หรือเป็นเอกชนที่ทำหน้าที่ในการจำหน่ายนํ้าบด ไปยังผู้บริโภค

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 เครื่องมือที่ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

3.1.1 แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

3.1.2 แบบสังเกต

3.1.3 แบบสำรวจชุมชน

3.2 การดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัย แบ่งเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

3.2.1 ศึกษาจากวารสาร เอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.2.2 กำหนดขอบข่ายการสร้างเครื่องมือ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.2.3 สัมภาษณ์ ปรึกษาบุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือ มีความรู้เกี่ยวกับอาชีพการทำนํานําคู มาประกอบเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ

3.2.4 สร้างแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ทั้งแบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้างขึ้น โดยให้ครอบคลุมภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่าง ประวัติ และพัฒนาการของการทำนํานําคู วิธีการทำนํานําคู การอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านในการทำนํานําคู ปัญหาอุปสรรคในการทำนํานําคู รวมทั้งหาแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำและการจำหน่ายนํานําคู ของกลุ่มชาวบ้านหมู่ 1 ตำบลปะเสยะวอ อำเภอสาขบุรี จังหวัดปัตตานี

3.2.5 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษา งานวิจัย และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา(Content Validity) และสำนวนภาษาในแบบสัมภาษณ์

3.2.6 นำร่างแบบสัมภาษณ์ มาแก้ไขปรับปรุงตามที่อาจารย์ที่ปรึกษา หรือผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนะ แล้วนำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้(Try out) กับผู้ประกอบอาชีพทำนํานําคู ที่อยู่ในพื้นที่ หมู่ 1 ตำบลปะเสยะวอ อำเภอสาขบุรี จังหวัดปัตตานี

3.2.7 เรียบเรียงและจัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ แล้วนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้เก็บข้อมูล

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นการปฏิบัติการภาคสนามและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร โดยมีรายละเอียดวิธีการในการดำเนินการดังนี้

3.4 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง กับการศึกษาในครั้งนี้ เพื่อนำมาศึกษาตามขอบเขตด้านเนื้อหา

3.5 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล ที่ได้จากภาคสนาม ทั้งหมดจากการสัมภาษณ์ ทั้งการสัมภาษณ์เดี่ยวและการสัมภาษณ์กลุ่ม โดยการบันทึกคำสัมภาษณ์

ลงในแถบบันทึกเสียง หรือการจดบันทึกตามความเหมาะสม ส่วนการสังเกตจะใช้วิธีจดบันทึก และการถ่ายภาพประกอบ รวมทั้งการสำรวจชุมชนตามแนวทางการสำรวจที่กำหนดขึ้น

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

4.1 ทำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช ไปถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

4.1.1 สำนักงานพาณิชย์จังหวัดปัตตานี เพื่อขอเก็บข้อมูล

4.1.2 อำเภอสายบุรี เพื่อขอเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติชุมชน

4.1.3 องค์การบริหารส่วนตำบล ปะเสยะวอ เพื่อขอเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติ

ชุมชน

4.1.4 หน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเก็บข้อมูล

4.2 นำแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แบบสังเกต แบบสำรวจชุมชนที่ตรวจสอบและแก้ไขเสร็จเรียบร้อยแล้วลงเก็บข้อมูลในภาคสนาม

4.3 รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก การสังเกต และการสำรวจชุมชน

4.4 นำข้อมูลทั้งหมด ไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4.5 การจัดทำข้อมูล

4.5.1 นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารทั้งหมดที่รวบรวมไว้ไปจัดระบบตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4.5.2 ถอดความจากการสัมภาษณ์ที่บันทึกไว้ในแถบบันทึกไว้ในแถบบันทึกเสียง โดยสรุปสาระสำคัญแยกตามประเด็นต่างๆ แต่ละด้านตามที่กำหนดไว้ในขอบเขตด้านเนื้อหา

4.5.3 นำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกมาสรุปสาระสำคัญตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4.5.4 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของภาพ และจำแนกภาพตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4.5.5 นำข้อมูลที่ตรวจสอบและจัดหมวดหมู่แล้วมาศึกษาวิเคราะห์ โดยจำแนกประเด็นตามขอบเขตเนื้อหา

4.6 การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบเพื่อหาความเชื่อถือได้ของข้อมูล และตรวจสอบความครบถ้วนของคุณภาพข้อมูล ตลอดจนผลสรุปของการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการสามเส้า (Triangulation) ซึ่งเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

4.6.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) จะเน้นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งต่างๆ นั้นมีความเหมือนกันหรือไม่ ซึ่งถ้าทุกแหล่งข้อมูลพบว่าได้ข้อค้นพบมาเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มา มีความถูกต้อง

4.6.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (investigator triangulation) จะเน้นการตรวจสอบจากผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลต่างคนกันว่า ได้ค้นพบที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งถ้าผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลทุกคนพบว่าข้อค้นพบที่ได้มา มีความเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มา มีความถูกต้อง

4.6.3 การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (theory triangulation) จะเน้นการตรวจสอบว่าถ้ามีการใช้ทฤษฎีที่หลากหลายแล้ว ข้อมูลที่ได้มา เป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ ถ้าผู้วิจัยพบว่าไม่ว่าจะนำทฤษฎีใดมาใช้ ได้ข้อค้นพบที่เหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มา มีความถูกต้อง ซึ่งมีวิธีดำเนินการ 2 วิธีดังนี้

1) วิธีการสามเส้าด้านระเบียบวิธีวิจัย (Methodological triangulation) โดยใช้เทคนิคต่างๆ หลายอย่างพร้อมกันในการทำวิจัย เช่น การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แบบสังเกตและการสำรวจชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาการทำและการอนุรักษ์น้ำบาดาล อาจจะทำการหลายๆ ครั้ง เพื่อให้สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้ในช่วงแรก หลังจากนั้นจะเป็นการรวบรวมและวิเคราะห์เอกสารหลักฐาน งานวิจัยในเรื่องเดียวกัน และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจะได้เข้าไปคลุกคลีในชุมชนและเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่หลายๆ ครั้ง การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าที่ดี จะทำให้ได้ข้อมูลที่มีความเที่ยงตรงมากยิ่งขึ้น

2) วิธีการสามเส้าด้านเวลา (Time triangulation) เป็นการสังเกตพฤติกรรมและการสัมภาษณ์บุคคล ในเวลาที่แตกต่างกันรวมทั้งการสำรวจชุมชน เพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูล โดยการสัมภาษณ์บุคคลเดิม ในเรื่องเดิมที่เคยสัมภาษณ์มาแล้วแต่อาจเรียงลำดับคำถามให้แตกต่างกัน ซึ่งหากได้คำตอบเหมือนกันทุกครั้ง แสดงว่าข้อมูลที่ได้มีความเที่ยงตรง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้จะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา(Descriptive analysis) โดยนำข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสำรวจชุมชนจะใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยการจำแนกประเภทข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูล และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

4.1 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1.1 *ก่อนที่จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดนั้น* ผู้วิจัยจะตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งหมดมาอย่างถูกต้องครบถ้วน หลากหลาย และเพียงพอสำหรับเรื่องที่วิจัยและนำไปวิเคราะห์ต่อไป

4.1.2 *พิจารณาแหล่งที่มาของข้อมูล* เช่น พิจารณาความสม่ำเสมอของข้อมูลที่ได้มาใช้ในเวลาต่างกัน แต่เรื่องเดียวกัน ซึ่งจะมีแหล่งข้อมูลที่สำคัญดังนี้ คือ ผู้ทำน้าบุญ ผู้เกี่ยวข้องกับกำนัน ประชาชนผู้ซื้อ พาณิชย์จังหวัดหรือหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการทำและจำหน่าย ห้องสมุด และแหล่งรวบรวมข้อมูลอื่นๆ ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของข้อมูลที่สำคัญๆ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์

4.1.3 *ช่วงเวลาเก็บข้อมูล* โดยการตรวจสอบการเก็บข้อมูลในแต่ละช่วงเวลาเพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ